

УДК 372.36+347.782

РОЗВИТОК ЕСТЕТИЧНОГО СТАВЛЕННЯ ДО ОБРАЗОТВОРЧОЇ ДІЯЛЬНОСТІ У ДОШКІЛЬНИКІВ

Микуліна А.К., старший викладач
кафедри теорії та методики дошкільної освіти
Мукачівський державний університет

У статті подана характеристика естетичного ставлення до образотворчої діяльності та особливостей його розвитку у дошкільників. Також зроблено детальний аналіз поняття «естетичне ставлення», розглянуто його становлення та специфіку розвитку у дошкільному віці, особливості формування естетичного ставлення у дошкільників у процесі художньої діяльності та сприймання творів образотворчого мистецтва.

Ключові слова: естетичний розвиток, естетичне ставлення, художня діяльність, образотворча діяльність.

В статье представлена характеристика эстетического отношения к изобразительной деятельности и особенностей его развития у дошкольников. Также сделан детальный анализ понятия «эстетическое отношение», рассмотрены его становление и специфика развития в дошкольном возрасте, особенности формирования эстетического отношения у детей в процессе художественной деятельности и восприятия произведений изобразительного искусства.

Ключевые слова: эстетическое развитие, эстетическое отношение, художественная деятельность, изобразительная деятельность.

Mikulina A.K. DEVELOPMENT OF AESTHETIC RELATIONSHIP AT PRESCHOOLERS TO FINE ACTIVITY

The article describes the aesthetic attitude, the peculiarities of its development in preschoolers to the visual activity. Also, a detailed analysis of the concept of «aesthetic attitude», its formation and specificity development in preschool age, especially the formation of preschoolers in the process of artistic activity and the perception of works of fine art is made.

Key words: aesthetic development, aesthetic attitude, artistic activity, visual activity.

Постановка проблеми. У сучасному світі, де поряд із надіями живе тривога про долю людства і планети, люди, що найбільш прогресивно міркують, бачать усю важливість виховання майбутніх поколінь у дусі гуманізму. Людина майбутнього повинна бути творцем, особистістю з розвиненим естетичним почуттям до краси та творів мистецтва.

Один із визначних представників англійської теоретичної думки Херберт Рід пише: «Ніколи досі у світовій історії художнє виховання не було таким важливим, як тепер, а яким важливим воно буде для прийдешніх років... Ми не можемо зберегтися як цивілізовані нації, не розвиваючи значною мірою естетичний елемент життя» [5, с. 31].

У процесі образотворчої діяльності створюються сприятливі умови для розвитку естетичного, емоційно-позитивного сприйняття мистецтва, що позитивно впливає на формування естетичного ставлення до дійсності.

Дослідження, проведені О.Ю. Заряною, показують, що заняття з образотворчої діяльності позитивно впливають на формування у дітей естетичного ставлення

до природи (зокрема, естетичного сприйняття, оцінки й судження) [2, с. 16].

Художня діяльність – провідний спосіб естетичного виховання дошкільнят, основний засіб художнього розвитку дітей із раннього віку. Художній образ лежить в основі переданого дітям естетичного досвіду і є центральним, сполучним поняттям у системі естетичних знань. Естетичне ставлення може бути сформоване тільки в установці на сприйняття художніх образів і виразність явищ.

В естетичному розвитку дітей центральною є здатність до сприйняття художнього твору і самостійного створення виразного образу, що відзначається оригінальністю, новизною, варіативністю, гнучкістю, рухливістю [3, с. 16]. Ці показники стосуються як кінцевого продукту, так і характеру процесу діяльності з урахуванням індивідуальних особливостей і вікових можливостей дітей.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Сучасний погляд на естетичне виховання дитини передбачає єдність формування естетичного ставлення до світу і художнього розвитку засобами різних видів образотворчого і декоративно-прикладного мистецтва в естетичній діяльності.

Естетичне виховання дошкільнят сьогодні має сприяти розвитку їхніх природних нахилів, здібностей, обдарувань, уяви, фантазії, тобто розвитку творчої особистості дитини.

Дослідження останніх років засвідчили, що формування особистості дитини, що включає становлення власного ставлення до предметного й соціального світу, а також до самої себе, починається з перших місяців життя, і до початку раннього віку зав'язується той «вузлик» (за А.Н. Леонтьєвим), у якому поєднуються названі складники, на що вказували Н.Н. Авдеева, С.Ю. Мещерякова, М.І. Лисина. Фізіологічну основу здатності до естетичного опанування навколишнього світу становить зорово-тактильно-кінестетичний зв'язок разом із оптико-вестибулярною установкою як ядро сенсорної організації дитини, про що говорив Б.Г. Ананьєв.

На думку відомих вчених Л.Я. Лернера та М.Н. Скаткіна, зміст естетичної освіти становить відібраний і трансформований з урахуванням вікових і психофізіологічних особливостей дітей суспільно-історичний досвід людства, що включає такі компоненти, як знання, навички й уміння, досвід творчої діяльності і досвід емоційного ставлення до світу (зокрема, до людей і діяльності). Стосовно змісту художньо-творчої діяльності усі ці компоненти є важливими і необхідними, і вилучити з освоєння дитиною навколишнього світу не можна жоден із компонентів.

Постановка завдання. Мета статті – обґрунтувати необхідність розвитку естетичного ставлення та художньо-естетичної діяльності у дошкільників у процесі образотворчої діяльності.

Виклад основного матеріалу дослідження. У сучасній естетико-педагогічній літературі сутність художнього виховання дітей розуміють як формування естетичного ставлення за допомогою розвитку вміння розуміти і створювати виразні художні образи.

Естетичне ставлення – це безперервна взаємодія людини з дійсністю, її самовизначення, усвідомлення самоцінності та цінності світу. Таким чином, в естетичному ставленні відбувається розпредметнення людиною своєї людської сутності та, як наголошували В.С. Ежов, Л.Н. Лейзеров, Н.І. Киященко, «максимально виражається усвідомлене прагнення повного й усебічного розвитку сутнісних сил» [7, с. 42].

Естетичне ставлення – загальнозначуще і загальнолюдське універсальне ставлення, властиве всім людям і тільки людям, яке існує незалежно від волі і свідомості своїх носіїв. Становлення естетичного ставлення

й у філогенетичному, і в онтогенетичному плані відбувається у процесі опанування дійсності за допомогою практики, спілкування й виховання [5, с. 56].

Аналіз особливостей естетичного розвитку дитини показує, що на етапі дошкільного дитинства можливе і необхідне формування естетичного ставлення до навколишнього світу і самого себе як частини світобудови. Оптимальний шлях для реалізації цієї мети – формування естетичного ставлення до мистецтва, що дає змогу вже на ранніх етапах онтогенезу моделювати ідеальний образ світу, ідеальний образ «Я» [4, с. 62].

Художня діяльність є змістовною основою естетичного ставлення дитини, системою специфічних художніх дій, спрямованих на сприйняття, пізнання та створення художнього образу, тобто естетичного об'єкта, з метою естетичного опанування світу.

Найхарактерніша особливість естетичного ставлення дитини дошкільного віку – безпосередність зацікавленого оцінюючого «Я» від будь-якої об'єктивної ситуації; невіддільність емоції від процесів сприйняття, мислення й уявлення; об'єднання вражень на підставі загального емоційного тону [4, с. 79].

Естетичному ставленню дошкільника властиві особлива пильність і вразливість, відсутність «ієрархії» головного і другорядного, прагнення оживити й «олюднити» (наділити душею) все оточення.

А.В. Бакушинський відзначив, що специфіка формування естетичного ставлення на етапі дошкільного дитинства визначається насамперед способами сприйняття світу дитиною і зумовлюється особливостями її внутрішнього світу, такими як:

- підвищена емоційна чутливість;
- гострота бачення;
- глибина художніх вражень, зумовлена їх первинністю і новизною;
- щирість, правдивість, змістовність, яскравість, барвистість сприйнятих і створених образів;
- прагнення експериментування під час естетичного опанування світу;
- синкретичність світосприймання [4, с. 88].

Становлення естетичного ставлення у дошкільників відбувається на основі практичного інтересу у процесі розвиваючої діяльності. Основу естетичної активності при цьому становить «складна діяльність відчуття», коли із запропонованих зовнішніх вражень той, хто сприймає, сам буде та створює естетичний об'єкт.

Необхідно викликати і закріплювати у дітей емоційно-позитивне ставлення до

дійсності, мистецтва, різноманітної художньої діяльності і процесу її здійснення. Для цього потрібно створити необхідні умови.

1. Створення в дошкільній установі художньо-естетичного середовища. При цьому активну участь в оформленні приміщення мають брати діти (разом із педагогами прикрашати зал для проведення свят, дозвілля, народних обрядових дій; створювати елементи декорацій, деталі костюмів для інсценівок, ігор-драматизацій). Варто широко використовувати в оформленні ДНЗ дитячі малюнки, ліпку, аплікації, як індивідуальні, так і колективні композиції; систематично організовувати виставки дитячої творчості.

2. Широке включення в педагогічний процес різноманітних ігор, ігрових прийомів та ігрових ситуацій. Це максимально сприяє створенню особистісно-значущої для дитини мотивації навчання, засвоєнню знань, оволодінню навичками й уміннями, розвитку творчості.

3. Варіативність в організації обстановки, в якій відбувається робота з дітьми (її новизна й розмаїття), у виборі тем занять, форм, засобів, методів роботи, надаваних дітям матеріалів та ін.

4. Уникнення формалізму, сухості, зайвого дидактизму, шаблону, що суперечать специфіці мистецтва і художньої творчості.

5. Уважне, тактовне ставлення до кожної дитини, повага до процесу творчості та результатів її творчої діяльності. Створення творчої доброзичливої атмосфери на кожному занятті, формування такого ж ставлення до дитячої творчості та її результатів із боку батьків.

6. Довіра до дитини, її можливостей; надання самостійності, виключення зайвої опіки та нав'язування свого уявлення про можливий результат, активізація дітей.

7. Вивчення індивідуальних особливостей кожної дитини, індивідуальних особистісно-орієнтованих підхід у навчанні образотворчої діяльності і розвитку творчості.

8. Здійснення регіонального підходу до відбору змісту образотворчої та художньої діяльності, що означає надання переваги насамперед найближчому оточенню, як природному, так і створеному людиною (зокрема, мистецтву і його творам); знайомство з людьми, які зробили внесок у вітчизняну і світову культуру та історію; знання місцевих традицій, звернення у процесі пізнання й творчості до різних видів народного мистецтва, характерних для регіону [6, с. 79].

Включення в педагогічний процес, у повсякденне життя дітей різноманітних

занять художньо-творчою діяльністю, максимальна увага і повага до продуктів дитячої творчості, їх широке використання в оформленні приміщення дошкільної установи наповнюють життя дітей новим змістом, створюють обстановку емоційного благополуччя, викликають відчуття радості від оволодіння вмінням створювати прекрасне своїми руками, поєднують усіх загальними радісними переживаннями. Різноманітна художня діяльність створює основу для повноцінного змістовного спілкування дітей між собою і з дорослими [1, с. 8]. Педагог повинен допомагати дошкільникам здійснювати таке спілкування. Водночас спілкування дітей у процесі діяльності впливає і на здійснення самої діяльності, роблячи її більш привабливою для дітлахів, задовольняючи потреби в спілкуванні та спрямованою на формування особистості кожного дошкільника.

Сьогодні питання про дитячу художню творчість вирішується у значенні надзвичайної педагогічної цінності. Л.С. Виготський підкреслював, що «дитяча творчість навчає дитину опановувати систему своїх переживань, перемагати і переборювати їх і вчить психіку сходженню», отже, справляє найбільш безпосередній вплив на розвиток естетичного ставлення. Е.А. Флеріна відзначала: «Основний спонукач естетичної активності – прагнення дитини до діяльного пізнання навколишнього світу і його активного творчого відображення. Основу естетичного ставлення дошкільника становлять «три книги» – емоційність, інтерес, активність» [5, с. 49].

Образотворча діяльність є художньо-творчою, тому обстановка, в якій вона проходить, має бути естетично організованою. Так, виконуючи колективні композиції, діти можуть працювати біля дошки або за столами, поставленими півколом; індивідуальні малюнки зручніше малювати за мольбертами. Дуже важливо, щоб під час заняття діти могли встати і підійти до вікна, до ігрового, книжкового куточка, щоб іще раз подивитися на об'єкти, які вони зображують, а якщо виникне потреба – уточнити уявлення про той або інший предмет, об'єкт. По-різному варто організовувати й аналіз дитячих малюнків, ліплення, аплікації: зібравши дітей біля дошки, навколо стола педагога або безпосередньо на їхніх робочих місцях.

Заняття з малювання, ліплення, аплікації пов'язані з підготовкою необхідних матеріалів і вимагають від кожної дитини прояву уваги, самостійності, цілеспрямованості дій; вміння довести почату справу до кінця, оцінити свою роботу і роботу товариша.

На виховання цих особистісних якостей педагогові варто звернути особливу увагу в роботі зі старшими дітьми, не упускаючи при цьому вирішення завдань формування в них художньо-творчих здібностей [1, с. 10].

Естетичне ставлення дитини до навколишнього світу являє собою цілу систему її індивідуальних, вибіркових зв'язків з естетичними якостями предметів і явищ дійсності. В естетичне ставлення дитини входить її емоційний відгук на прекрасне (гарне, привабливе), добрі почуття, її творча діяльність, посилене прагнення до перетворення навколишнього світу за законами краси, а також до оцінки гарних, гармонійних сполучень фарб, звуків, ритмів... Естетичний компонент впливає на встановлення провідних ланок структури особистості загалом [2, с. 58].

На ранніх етапах дитинства підготовчу функцію розвитку здатності до власне естетичного ставлення виконує предметна діяльність. Далі ця здатність формується на основі фундаментальної людської здатності до мислення й мови, створюючи умови для появи самої можливості естетичної інтенції вже в дошкільному дитинстві, як відзначав Л.В. Карасьєв [7, с. 48].

Естетичне ставлення формується й існує на тлі загостреної емоційної чутливості до впливу світла, кольору, звуку, ритму – усього того, що дитина безпосередньо сприймає органами чуттів і що робить її потенційно схильною до вираження власного емоційно-оцінного ставлення.

У трирічному віці спостерігаються «перші паростки» якісно нового способу ставлення до дійсності – естетичного, передумовами становлення якого, крім вищесказаного, є здатність до вироблення «установки на уяву» за Р. Натадзе, усвідомлення «несправжнього характеру» своїх снів за А.Валлон, розрізнення мрій та реальності [5, с. 62].

До чотирьох років дитина опановує дві пари світоглядно-естетичних категорій: «привабливе-непривабливе», «чарівно-добре – чарівно-зле», у результаті чого в її інтелектуально-емоційній сфері спонтанно формується фонетичний образ бінарної картини світу.

До п'яти-шести років настає нова фаза естетичного розвитку, що характеризується більшим ступенем усвідомленості та стійкості естетичних уявлень, почуттів, оцінок, діянь. Естетичний досвід, що формується на цьому етапі, виявляється найбільш тривким і набуває характеру установки.

У старшому дошкільному віці відбувається найбільш активне засвоєння дитиною

сенсорного досвіду, оволодіння виражальними засобами, образотворчими матеріалами, а також пізнання навколишнього і формування естетичної «картини світу», що підтверджується даними досліджень педагогів і психологів. Спілкування з мистецтвом дає дитині позитивно забарвлений емоційно-ціннісний зміст [2, с. 134].

Відповідно до концепції В.Т. Кудрявцева, центральним моментом роботи на всіх вікових етапах тут стає розвиток у дітей уміння виділяти і за допомогою особливих засобів оформляти, втілювати в предметному матеріалі цілісноутворюючі властивості створюваних продуктів. Цим зумовлюється розв'язання конкретних образотворчих завдань. Розвиваючи цю загальну ідею, В.Т. Кудрявцев керується низкою концептуальних положень.

1. Критерієм творчої властивості цілісного образу слугує наявність осмисленого зв'язку його елементів. Сам же зміст цього зв'язку повинен бути для дитини предметом творчого пошуку.

2. Побудоване у плані уяви «ціле» не повинне «передбачати» власні «частини». Необхідно, щоб кожна з них могла неодмінно виконувати функцію носія цілісноутворюючої властивості. Тому за Н.Н. Поддьяковим підпрограма передбачає розгортання дитячого експериментування з різними значеннями контекстами, «точками» і «кутами» зору, що дають змогу по-різному відтворювати цілісність зображуваного.

3. Естетичні критерії оцінювання продуктів образотворчої діяльності дитини збігаються з операціональними «прагматичними». Це потребувало перегляду самих операціональних критеріїв, максимального їх «наближення» до естетичних, що повністю відповідає об'єктивним законам образотворчого мистецтва.

4. Залучаючи дошкільників до світу образотворчого мистецтва, необхідно не просто акцентувати їхню увагу на яких-небудь довільно виділених особливостях художніх творів [5, с. 44].

Концепція змісту естетичного ставлення розроблена під керівництвом Є.М. Торшилової і апробована в діагностичному дослідженні у понад 2000 дітей віком 2–10 років.

Є.М. Торшилова пропонує таку схему послідовного ускладнення й інтеграції розвитку естетичного ставлення, як:

– активізація інтересу й уваги дитини до якомога більш різноманітних форм чуттєвого контакту зі світом, включення різних органів відчуття як основи відчуття форми;

– розвиток здатності до образного сприйняття на основі об'єднання зорової і слухової, дотикової та зорової інформації;

– розвиток здатності до уособлення сприйнятого;

– присвоєння елементарних знань про естетичну організацію форми і розвиток власних здатностей до організації форми;

– розширення й ускладнення знань і здатностей до сприйняття естетичної і художньої форми «відчуття стилю»;

– розвиток загального відчуття міри, здатності до гармонії самоорганізації, поведінки, сприйняття і творчості [5, с. 47].

Висновки з проведеного дослідження. У процесі образотворчої діяльності створюються сприятливі умови для розвитку естетичного, емоційно-позитивного сприйняття мистецтва, що позитивно впливає на формування естетичного ставлення до дійсності.

Формування естетичного ставлення має подібні особливості й закономірності, з одного боку, на ранніх етапах генезису естетичної свідомості, з другого – у практиці створення декоративно-прикладного мистецтва народним художником, із третього – на початкових етапах онтогенезу естетичного як емоційно-ціннісного феномена.

Дослідження показують, що заняття з образотворчої діяльності позитивно впливають на формування в дітей естетичного ставлення до творів мистецтва (зокрема, естетичне сприйняття, оцінка і судження).

В естетичне ставлення дитини входить її емоційний відгук на прекрасне, її творча діяльність, посилене прагнення до перетворення навколишнього світу за законами

краси, а також до оцінки гарних, гармонійних сполучень фарб.

За систематичної роботи з ознайомлення дітей із мистецтвом діти можуть розрізняти різні його види та жанри, вміють детально аналізувати твори, висловлювати своє ставлення до художніх образів, можуть порівнювати декілька творів тощо.

Аналіз особливостей естетичного розвитку дошкільників показує, що на етапі дошкільного дитинства можливе і необхідне формування естетичного ставлення до образотворчого мистецтва та образотворчої діяльності.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Бебіх Г.Д. Розвиток творчої особистості дитини через образотворче мистецтво / Г.Д. Бебіх // БВДС, 2005, № 5–6, с. 1–11.
2. Ветлугіна Н.О. Естетичне виховання в дитячому садку / Н.О. Ветлугіна – М.: Просвіта, 1985. – 204 с.
3. Долінна О. Завдання естетичного виховання / О. Долінна // Дошкільне виховання. – 2000. – № 7. – С. 16–17.
4. Котляр В.П. Основи образотворчого мистецтва і методика художнього виховання дітей / В.П. Котляр – К.: Кондор, 2009. – 201 с.
5. Ликова І.О. Програма художнього виховання, навчання й розвитку дітей 2–6 років «Кольорові долоньки» / І.О. Ликова – Х.: Весна: Видавництво «Ранок», 2007. – 128 с.
6. Суржанська В.А. Розвиваємо творчі здібності. / В.А. Суржанська – Х.: Вид. Група «Основа», 2007. – 112 с.
7. Федієнко В.В., Чемеренко О.Ю. Образотворче мистецтво / В.В. Федієнко., О.Ю. Чемеренко. – Х.: ВД «Школа», 2004. – 64 с.

МУКАЧІВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

89600, м. Мукачево, вул. Ужгородська, 26

тел./факс +380-3131-21109

Веб-сайт університету: www.msu.edu.ua

E-mail: info@msu.edu.ua, pr@mail.msu.edu.ua

Веб-сайт Інституційного репозитарію Наукової бібліотеки МДУ: <http://dspace.msu.edu.ua:8080>

Веб-сайт Наукової бібліотеки МДУ: <http://msu.edu.ua/library/>